

**YEREL YÖNETİMLERİN
DÖNGÜSEL EKONOMİ İÇİN ANLAMI**

*THE MEANING OF LOCAL GOVERNMENTS FOR
CIRCULAR ECONOMY*

Prof. Dr. Önder Kutlu

YEREL YÖNETİMLERİN DÖNGÜSEL EKONOMİ İÇİN ANLAMI

Prof. Dr. Önder Kutlu
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Özet

Yerel yönetimler döngüsel ekonomi için önem arz eden yönetsel birimlerdir. Yerel halka yakınlıkları, yerel ekonomi konusundaki görevleri ve demokratik mekanizmalara sahip olmaları nedenleriyle bu yönetim birimlerinin döngüsel ekonomi açısından ciddi avantajlarının bulunduğu ortadadır. Yerel ekonomik kaynakların ulusal sistemlere nazaran daha sınırlı olması ve üzerlerindeki verimlilik ve etkililik baskısı yerel yönetimlere, kullanmış oldukları kaynakları planlama ve sınırlama dayatması yapmaktadır. Bu dayatmanın yerel aktörlerde ve kurumlarda etki meydana getirebilmesi için demokratik ortamın varlığı yeterli gelmemektedir. Tasarrufu teşvik, israf kültürünün önlenmesi gibi etmenlere bağlı olarak hizmet üretmek zorunda kalması bu birimleri ön plana çıkarmaktadır. Aynı kaygılar esasen döngüsel ekonominin de çıkış noktalarıdır.

Ayrıt edici unsurları ile temsil ettikleri temel değerler hem coğrafi hem de fikir planında topluma yakın olmaları, yerel yönetimleri döngüsel ekonomi açısından kullanışlı hale getirmektedir. Alana dair yürütülen çalışmalar yerinden yönetim kuruluşlarının ekonomideki bu yeni bakış açısı bağlamında değerlendirilebileceklerini ve amaç, hedef ve performanslarının yakından takip edilebileceğini göstermektedir. Yerel topluma yol gösterme, karşılaştıkları sorunların çözümüne katkı sağlama ve sorumluluklarının maddi kaynakları kullanma esnasında dikkatli olma yönündeki tesiri ile beraber değerlendirilen döngüsel ekonomi teorik ve pratik açılardan oldukça elverişli enstrümanlar sunmaktadır. İnsanın kendisi ve çevresi ile uyumunu sağlamak için öngörülen döngüsel ekonomi yerel yönetimlerin temel değerleri ile birlikte değerlendirilmelidir. Ancak, döngüsel ekonominin kendiliğinden gerçekleşmesi mümkün olmadığı gibi, kazanımlarının elde edilmesini temin edebilmek için bilinçli çabalara ve katkılara ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır. Bu çalışma, bütün bu problemleri ele almakta, çevreye duyarlı bir yaklaşım ve toplumların talep ve ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli ortamın hazırlanmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Yerel yönetimler, döngüsel ekonomi, yerel yönetim değerleri, yerel ekonomi, sürdürülebilir kentleşme

THE MEANING OF LOCAL GOVERNMENTS FOR CIRCULAR ECONOMY

Abstract

Local governments are quite convenient and important administrative organisations for circular economy. These units have serious advantages for circular approach due mainly to their approximate locations to the public, undertake various responsibilities within the terms of local economy and own democratic mechanisms. As being under the pressure of planning and imposing limits within the realms of administrative procedures, local governments could merely confront scarcity of resources compared to national units, and feel the burdens by efficiency and effectiveness concerns. In creating real impacts on local actors and institutions, democratic instances are often incomplete. These units play the role of attracting the attentions of the public in promoting savings, fighting against extravagant behaviours and other implications to underline the value of local authorities. Similar concerns underpin the occurrence of circular economy.

Distinguishing factors of local governments and their major elements through proximate relations in terms of geography and ideology materialise suitable instruments for circular economy. The studies about both local governments and circular economy suggest that the new economic approach can be an invaluable mechanism for evaluating decentralised institutions to examine their aims, goals and performances. By inspiring local communities, providing solutions to local issues and directing responsible actors to pay attention to public spending, circular economy would create a fertile ground as well as to form an instrument for local governments theoretically and practically. Being planning to cope with one's own environment and surrounding factors, circular economy should be examined together with basic elements and values of local governments. One should also bear in mind that circular economy cannot be achieved automatically and therefore there need eventually to be an outcome oriented approach and conscious efforts for achieving its goals. This paper intends to deal with all these issues to set the scene for a more environment friendly approach in meeting the necessities and demands of the society.

Keywords

Local governments, circular economy, local government values, local economy, sustainable urbanisation

Giriş

Yerel halkın mahalli, müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurgulanan yerel yönetimler ulusal sistemlerin en vazgeçilmez yönetsel birimleri olmakla kalmamakta, aynı zamanda merkezi düzeyde ele alınan mal ve hizmetlerin yerel halka ulaştırılmasında aracı roller üstlenmektedirler. Bireyin hayatının doğrudan biçimde içinde yer alıyor olmaları nedeniyle bu birimlere yönelik son yıllarda ciddi bir teveccüh ortaya çıkmıştır. Ulusal sistemler bu doğrultuda adımlar atmış, Avrupa Konseyi başta olmak üzere birçok uluslararası örgüt, bölgesel ve yerel düzeydeki kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluk alanlarına dair çok önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Toplumsal ilişkilerinin değişkenlik gösteren mantığı ve farklılıkları ile süreçlerinin kamu politikası başlıkları itibarıyla ele alınıp, planlanmasında ve uygulanıp, değerlendirilmesinde farklı süreç ve yöntemlerin tercih ediliyor olması yerel yönetim kuruluşlarını ayrı bir başlık altında değerlendirme bağlamında önem arz etmektedir. Son dönemlerde bu birimlere yönelimin artıyor olması esasen etkinlik, etkililik ve ekonomiklik kaygılarının yeniden ve güçlü biçimde gündeme taşınmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik anlamda sorunlar yaşayan, sosyal boyutta kendini ifade etmek isteyen, siyasal açıdan daha fazla tanınma ve görüş beyan etme ihtiyacı hisseden, kültürel bağlamda ise görünürlüğünü artırarak farklı bireysel tercihlerinin sınırlarını keşfetme amacıyla hareket eden insanın günümüzde daha öncelikli olması doğal karşılanmalıdır.

Yerel yönetimler sıralanan bu etkenler açısından sahip oldukları hususiyetlerinin yanı sıra avantajlarla beraber anılmaktadırlar. Sunmuş oldukları mal ve hizmetlerden yararlananlarla doğrudan temas halinde olmaları, etkinlik konusundaki üstünlükleri, ölçek ekonomisi yakalama boyutundaki araçları özellikle zikredilmesi gereken noktalardır. Halka en yakın yerde konumlanmaları gereken bu birimlerin sahip oldukları niteliklerin irdelenmesi ve Türkiye özelinde bu özelliklerin ele alınması suretiyle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bütün bu nedenlerle israf ekonomisinin önlenmesi, özellikle yeniden üretilmeyen kaynakların son dönemlerde iyice belirginleşen kıtlığı ile toplumsal ve ekonomik diğer şartlar döngüsel ekonomiyi zorunlu kılmaktadır. İçinden geçilmekte olan Covid-19 pandemisi başta olmak üzere çeşitli doğal ve insan eliyle üretilen afetlerin neden oldukları etkilerin daha fazla hissedilir hale gelmesiyle beraber doğal kaynaklar başta olmak üzere tüm girdilerin dikkatlice kullanılması, hatta bu kullanımın sürekli hale getirilmesi zorunluluk içermektedir (Çetin & Yılmaz, 2021: 228-230).

Bu bölümde yerel yönetimlerin temel özelliklerinden yola çıkarak, yerel seviyede hizmet yürüten kuruluşların döngüsel ekonomiye olan katkı ya da uyumsuzlukları ele alınmakta, politika belirleme ve uygulama aşamalarında başarı sergilenebilmesine dair değerlendirme yapılmaktadır. Yerel yönetimlerin döngüsel ekonomiye olan yatkınlıkları, bu birimlerin temel nitelikleri ve yerel-

bölgesel şartlar ekseninde ele alındığında klasik ekonominin ne kadar sınırlı, ne kadar sınırlandırıcı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Doğrudan insana dokunan ve onun gereksinimlerini hedef alan bu bakış açısının önümüzdeki dönemde daha popüler olması, alana dair yeni bakış açılarının gündeme taşınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma o doğrultuda temel çerçeveyi çizmek suretiyle araştırmacılara bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır.

Yerel Yönetimlerin Temel Özellikleri

Uluslararası sistemde, demokrasi konusunda İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan ve ilerleyen süreçte iyice belirginleşen hassasiyetin kamu yönetimi bilgi birikimine ve örgütlenmesine aktarılması bu birimler açısından yeni bir dönemin başlangıcı anlamına gelmektedir. Demokrasi, katılım, verimlilik ve sosyal boyutun birlikte değerlendirilebilmesinin en önemli araçlarından biri olarak kabul edilen birimler bir taraftan yerel halkı kendi çatıları altında birleştirerek kendi destekçilerini oluşturdu, diğer taraftansa bu birimler üzerinden sağlanan destek toplumların hayatlarını kolaylaştırdı (Stanyer, 1976: 13-16). Toplum kendisine ve gereksinimlerine daha yakın olduğu fikrine ulaştığı bu birimlere yönelik olarak pozitif yaklaşım gösterdi.

Yerel yönetimlere ait temel belirleyici özelliklerin ele alınması ve bu birimlere ait aşağıda sıralanan değerlendirilmelerin analizi neticesinde döngüsel ekonomi bakımından somut bir sonuca ulaşılması mümkün olabilir (EC, 2020: 8-12). Her şeyden önce; yerel yönetimlerin hem coğrafi konumları ve özellikleri hem de ifade ettikleri değer açısından insanlarda oluşan algı derin içerik arz etmektedir. Kendi özel alanının hemen dışına çıkan bir bireyin tüm hayatını etkiliyor olması nedeniyle yerel yönetim birimleri ile bunlara ait temel değerler öne çıkmaktadır. Hatta kendi mahrem alanında dahi bu birimlerin etkisi göze çarpmaktadır. Zira toprak, su ve hava başta olmak üzere maddi ve manevi çevreyi düzenlemesi bile tek başına yerel yönetimleri inceleme zorunluluğunu izaha yetmektedir. Merkezi idarenin tüm ülke için verdiği kararların çok büyük çoğunluğu yerel düzeyde bu birimler aracılığıyla yürütülmektedir. İnsanı kuşatan, toplumu destekleyen birimler olmaları münasebetiyle aslında kişinin temel değerlerini, ihtiyaçlarını ve konforunu doğrudan belirleyebilmektedirler.

Ayrıca, bu birimlere ait karar mekanizmalarının üretmiş oldukları mal ve hizmetlerin yararlanıcılarına yakınlığı, ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan şartları etkilemektedir. Sürekli tüketen, sürekli çevresine zarar veren ve sürekli olarak yok eden bir insan fikri yerine tüketirken üreten, üretirken insanı ve ihtiyaçlarını merkeze oturtan bir bakış açısı öngörülmektedir. Yerel yönetimlerin insancıl boyutu ve hizmetlerinden yararlananlara olan yakınlığı aynı zamanda insana ve topluma dair temel kararların alınması esnasında da üzerinde durulabilecek hususlardır.

Seçimle teşkil edilen genel karar verme organlarının belirli aralıklarla halka müracaat etme zorunluluğu bu birimlerin üzerindeki baskıyı açıklar niteliktedir. Demokratik toplumlarda nihai karar verici seçmendir. Temsili demokrasi

düşüncesi genel ve gizli oy, açık sayım ilkesi doğrultusunda işlemekte, en fazla oyu alan yönetme hakkını elde etmektedir. Günümüz toplumlarının yasal-rasyonel ilkeler çerçevesinde örgütlenmesi, bireylerin rasyonel karar alma zorunluluğu gibi etkenler gerek ekonomik kararlarda gerekse siyasi, kültürel ve sosyal tercihlerde oldukça dikkatli olunmasını gerektirmektedir. Bu sorumluluk fikri günümüz kriz şartlarında siyasi ve ekonomik açıdan riskli kararlar almak durumunda olan birimleri zorlamaktadır. 'Doğru' kararın ne olduğunun bilinmemesi ve bilgi asimetrisi şartlarında tercihte bulunmayı gerektiren dayatmalar yerel yönetimlerde sorumluluk üstlenen aktörleri baskı altında tutmaktadır.

Öte yandan, yerleşmenin belirleyicilerinden biri olan kentleşme insan hayatını, ilişkilerini ve ekonomik alışkanlıklarını değiştirmekle kalmamış, çoğu zaman çevresi ile barışık olmayan ve ona karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen bir birey görüntüsü sergilenmesine de neden olmuştur. Bu raddeye ulaşması zorunlu olmamasına rağmen kentleşme, bireyi ve çevresi ile ilişkilerini tersyüz etmiştir (Keleş,1993: 27-28). Sanayi toplumlarında endüstrileşmenin getirdiği sürekli tüketim alışkanlığı ile baş edemeyen, bunu yaparken de kentleşme gibi bir sonucu doğuran akış kendiliğinden yürütülen bir süreci üretmiştir. Kendi dar çevresinden koparak farklı bir ekosisteme taşınan birey ister istemez üretim, tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte, farklı alanlardaki kendi üretiminden cesaret almak suretiyle sürekli olarak tüketen bir şahsa dönüşebilmektedir. Hakikaten tarım toplumlarında sürekli üreten ve üretirken tüketeceği faktörleri dikkat almak durumunda olduğunu bilen birey, sanayi toplumunda kendi üretiminden cesaret almaktadır. Mademki üretiyor, öyleyse tüketme hakkına da sahiptir fikri gelişmektedir. Ancak, üretim – tüketim aynı düzlemde ve aynı nitelikte olmadığı için, belki hizmet üreten ancak gıda ve dayanıklı tüketim malları talep eden bir bireyin sebep olacağı sonuçlar gözden kaçmaktadır.

Oysa tarım toplumlarında daha çok kendisi ve kendisine bağımlı olan aile bireyleri ile evcil hayvanları için üretirken, günümüzün karmaşıklaşan ilişkilerinde üretim ve tüketim çizgisi kopmakta, ürettiği mamulden farklı bir malı tüketmektedir. Kentleşme bu anlamda önemli bir belirleyicidir. Makine, teknoloji, enerji, mal, hizmet, sermaye, talep, arz, tasarruf, tüketim, üretim dengeleri gibi ekonomi temelli kelime ve kavramlar birbirlerinden bağımsız hale gelmişlerdir. Oysa ürettiğini tüketen ekonomik kesimlerin bu ilişkiyi daha sağlıklı biçimde kurmaları muhtemeldir. Ancak, bugün parası olduğu için her altı ayda bir cep telefonu, iki yılda bir bilgisayar veya beş yılda bir otomobilini değiştirmek zorunda olduğunu düşünen birey yaptığında ahlaki bir sorun görmemektedir. Aksine, birey sadece para kazanıyor olmasından ve yüksek gelirinden cesaret almak suretiyle acımasızca tüketme, üretimi ve doğal kaynaklarla diğer insanları düşünmeden sömürme noktasına taşıyabilmektedir.

Bütün bunları kentleşme ve sanayileşme sürecinin kaçınılmazlığı ifade etmek doğru olacaktır (Keleş, 1993: 25). Günümüzün karmaşık ilişki ve tercihlerinin söz konusu olduğu tarım ötesi olarak ifade edilebilecek olan sanayi, bilgi vs. toplumlarında bu alanlar yerel yönetimlerin bir sorunudur. Bu birimler sürekli

olarak tüketebilme hak ve özgürlüğüne sahip olduğuna inanan insanların yönlendirdiği bir ortamda hizmet sunmaktadırlar. Modern toplumlarda neredeyse her türlü karar kentte ve kenti yöneten idari kademelerde olup, bittiği için yerel yönetimler bir taraftan oldukça önemli görev ve sorumluluklara sahip olmakta, diğer taraftan mükellefiyetlerini yerine getirmek için zorlanmaktadırlar. Bireyin, kendi özel alanı konusundaki duyarlılığı ile belirleyici çevresel ortam yerel yöneticileri yönlendirmektedir. Ancak yerel yönetimlerin son dönemlerde artan önem ve sorumlulukları ile kendilerine yüklenen yükün farkına varmakta oldukları da ifade edilebilir.

Ölçek büyüklüğü yerel yönetimleri ön plana çıkarmakta olan faktörlerin başında gelmektedir (Kutlu, 2007). Kendi otonom süreçleri nedeniyle bağımsız kararlar alabilen, aldığı kararları uygulamaya koyabilen ve neticelerini takip edebilen birimler olmaları mahalli idareleri incelemek için bir başka gerekçedir. Merkezi yönetimin karışık ve karmaşık yapısının aksine yerel düzeydeki süreç takibini kolaylaştırıcı mekanizmaların bulunması bu birimlerde bilimsel ve analitik yaklaşımın uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Sebep-sonuç ilişkileri ile kurumsal performansın takip edebilirliğini sağlayacak tanımlı bir sistem getirmiş olmasını da not etmek gerekmektedir. Bu nedenle döngüsel ekonominin uygulanabilirliğini test etme ve gerçekten hayata geçirilmesi suretiyle bir süreç oluşturma noktasında bu birimler avantaj sunmaktadırlar.

Diğer taraftan, yerel yönetimlerin kendilerine sorumluluk alanı olarak tanımlanan şartları ve imkânları dikkate alma zorunlulukları değerlendirildiğinde, bu birimlerin uygun ölçek büyüklüğüne sahip olmaları hayli önem taşımaktadır. Aldığı kararın neticesini öngörebilen bir birim halinde işlev yürütmeleri, aslında yerel yönetimlerin etki alanlarını nitelendirmektedir. Kompakt birimlerde görev yapmak netice almak için etkilidir. Yerel yöneticiler bu açıdan da şanslıdırlar.

Yerel Yönetimlerin Dayandığı Değerler

Yerel yönetimler temsil ettikleri değerler açısından analize tabi tutulduğunda şu ilkelere bahsedilebilir (Kutlu & Kahraman; 2018: 134-145): Etkinlik, demokrasi, katılım ve yönetişim, özgürlük ve özerklik, esneklik ve toplumsal değerlere duyarlılık. Birimler bu ilkelere bağlı kalmak durumunda oldukları gibi, sağlıklı çalışmalar yürüttüklerinde bu ilkelere hayat verebilirler. Kısacası, bu değerler hem bir süreç hem de bir sonuç olarak değerlendirilebilirler. Sistemin özü ve itici etmenleri olarak yansıtılabilecek olan bu değerlerin tam manasıyla uygulanması birimlerin performans ve işlevlerinin yüksekliğine, eksikliği ise düşüklüğüne delalet edebilir.

Etkinlik sadece maddi kaynakların kullanımıyla sınırlandırılmamalı, insanların maddi-manevi gereksinimlerini karşılama olarak da değerlendirilmelidir. Girdi/çıktı oranı olarak ifade edilen bu kavram özü itibarıyla ilişki bir değerlendirilmez. Yerel yönetimler sınırlı kaynakları kullanırken dikkatli olmak zorundadırlar. Tüketilen kaynakların yeniden üretilebilir olmaları bu üretim-tüketim-üretim döngüsünü sürekli hale getirir. Bu döngüsel düzlemde kişinin

ve toplumun tasarruf düşüncesine ulaşması, çevresi ile barışık olması ve bunu sağlamanın verdiği haz ihmal edilebilir bir kazanım değildir. Maslow hiyerarşisinin daha üst katmanlarında yer alan kendini gerçekleştirme ya da takdir edilme hissi ile bir şeyleri başarabilme duygusunun manevi etkinlik düşüncesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Çoban, 2021: 21-25). Alt kademelerdeki gereksinimlerini karşılayan bireyin daha üst katmanlara yönelmesi durumunda elde edeceği tatmin düzeyinin artacağı da kolayca tahmin edilebilir. Hiyerarşide yukarılara doğru tırmandıkça daha az kişinin elde edebileceği doyum, bireyi ve tabi olduğu kademeleri de etkileyebilmektedir. Sonuç olarak; sınırlı kaynaklarla neredeyse sınırsız hizmetleri üretmek durumunda olması nedeniyle yerel yönetim birimleri etkinlik ilkesini maddi ve manevi anlamda hayata geçirmede avantajlı olabilirler.

Yerel kaynakların kullanımı esnasında yönetsel süreçlerin israfın önlenmesine ve eldeki kaynakların en optimum düzeyde tüketilmesine yol vermesi beklenen ve istenen bir durumdur. Kaynakların en doğru yerde kullanımını sağlayacak sağlıklı verinin yerel düzeyde elde edilmesinin nispeten daha kolay olacağı değerlendirilmesi etkinlik ilkesinin çıkış noktasıdır (Kutlu, 2007). Yerel gereksinimlerin ne olduğu, bunların karşılanması için hangi yol ve yöntem dâhilinde ve hangi tür ilkelerin yol göstericiliğinde hareket edileceğinin tespiti hususu yerel yönetim birimlerinin kolayca ulaşabileceği veri bileşenleri arasında yer alır. Uygulamada her zaman böyle olmadığı görülse de yerel yönetimlerin ortaya çıkış mantığı bunu bir ön kabul olarak alır. Yerel yönetim alanına dair ilkesel değerlendirmeler arasında zikredilen başlıkların sağlayacağı değerlendirme kolaylıkları bilinmektedir.

İkinci sıradaki yerel yönetim değer ve ilkesi demokrasidir. Yerel topluma yakınlığı nedeniyle birimler demokrasinin icrası için zorunlu görülmektedirler. Yerel yönetim örgütlenmesi ile yerel demokrasi arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu kabul edilir. Demokrasi seviyesinin yükseltilebilmesi için yerel halkın bilgilendirilmesi gerektiği düşünülür. Bilgi eksikliği, karar verme zafiyeti anlamına gelir. Demokratik toplumlarda karar verme süreci hizmetlerin yararlanıcılarına en yakın kademede konumlanır (Kutlu, 2019: 3). Demokrasiye dair farklı değerlendirme ölçütleri bulunmakla birlikte, en temel unsurlar arasında bu karar verme yönteminin tüm toplumu kuşatan yapısı gelmektedir. Eşitlik ve özgürlük fikrine dayanan demokrasi, özellikle de yerel demokrasi yerel halkı dikkate almayı gerektirir. Demokrasi olmadan yerel yönetim olmaz, yerel yönetim varsa da demokrasinin varlığı için önemli bir ön şart gerçekleşmiş demektir.

Demokrasi bir toplumda, çeşitli kararların kim(ler) tarafından verileceğini belirlemede bir tercihi ifade eder. Günümüz modern toplumlarının neredeyse olmazsa olmazı durumunda olan yerel demokrasinin temsili demokrasi düşüncesine dayandığı kabul edilir. *Demos*, yani halk temsilcileri aracılığıyla kendini ifade edebilmektedir. Öte yandan, yerel yönetimler belli konu ve zamanlarda doğrudan ya da yarı-doğrudan demokrasi fikrini de hayata geçirebilirler. Toplum açısından hayatiyet gösteren, sorumluluğu temsilcilerin

tek başlarına üstlenemedikleri önemli kararlarda topluma müracaat edilir (Kutlu, 2019: 4-6). Uygulanması, netice alınması ve isabet oranı ulusal düzeye göre daha yüksek olması beklenen kararların toplumla birlikte alınması istenen bir durumdur. Demokrasi ile yerel yönetim düşüncesi başa baş gitmektedir. Biri diğerini desteklemesi nedeniyle ikisini birlikte düşünmek gerekmektedir.

Bu fikrin doğal bir uzantısı olarak; üçüncü temel yerel yönetim değeri olan katılım ve yönetişim, demokrasinin verimliliğini artırmak üzere kurgulanmıştır. Merkezi yönetimden en ayırt edici hususları yansıtan katılım düşüncesi ve birlikte yönetme anlamına gelen yönetişim yaklaşımı yerel yönetimlere yön veren ilkeler arasında en başat olanlardandır. Kararlar toplumdaki uzakta ve tek taraflı biçimde verilmiş olsa zaten yerel yönetimlere gerek de olmazdı imkân da. Katılım, istişare, birlikte yönetme mevzubahis olacak ki yerel yönetim birimi olduğu düşüncesi genel kabul görsün.

Son dönemlerde katılımı artırma yol ve yöntemleri ile yönetişim yaklaşımını kayıtsız şartsız gerçekleştirme noktasında yerel, bölgesel ve ulusal yönetim birimlerinde olduğu kadar uluslararası aktörlerde de bir hareketlilik görülmektedir. OECD, Dünya Bankası, BM, AB, AK gibi kuruluşların bu konuda sergiledikleri kararlı tutum ve kolaylaştırıcı yol ve yöntemlerin geliştirilmesi bakımından üstlendikleri misyon dikkat çeker boyutlardadır. Örneğin, AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planını hazırlayıp, 2020 yılı Mart ayında uygulamaya koymuştur (EU Action Plan, 2020). Ulusal düzeydeki aktörlere baskı ve dayatma anlamına bile gelebilecek olan bu istikrarlı tutumun geliştirilmesi belli bir zaman almıştır. Ancak bugün yerel yönetimler başta olmak üzere neredeyse farklı seviyelerdeki tüm kurum ve kuruluşları etkileyen bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Akademik camia ve pratisyenler katılıma da yönetişime de karşı çık(a)mamakta, daha iyi uygulanması ve yaygınlaştırılabilmesi için çaba harcamaktadırlar. Temsili demokrasinin bir sorunu olan bu yaklaşım doğrudan demokrasi uygulamalarında gündeme gelmemektedir, çünkü oralarda kararı veren temsilciler değil, asıllardır.

Dördüncü temel ilke olan özgürlük ve özerklik, hizmetin gereklerini en iyi biçimde yerine getirebilmek adına yerel yönetimlerin gereksinim duyduğu bir değerdir. Merkezi idare bazen dışarıdan bakanlar için rasyonel olmayan kararlar alabilir, beklenmeyen kararlara imza atabilir. Ancak yerel yönetimler coğrafi açıdan yerinden yönetim kuruluşları olarak belirli bir toprak parçası üzerinde hizmet üretme sorumluluğu kendilerine verilmiş olmasından dolayı münhasıran o sınırlar içinde görev yürütürler. O nedenle operasyonel ve hukuksal özgürlük ve özerkliğe ihtiyaç duyarlar. Bu birimler üzerinde merkezi yönetimin bir biçimde vesayet denetimi bulunsa da sonuçta en doğru olduğuna inandıkları kararları alabilmeleri için özgürce hareket serbestisine sahip olmaları beklenir.

Yerel yönetim modeli birimlerin kendi kararlarını kendilerinin vermeleri mantığına dayanır. Halktan aldıkları sorumluluk ve yetkiyi yine halka verdikleri sözler çerçevesinde icra edebilmeleri için işlerine müdahale edilmemesi

lazımdır. Sadece coğrafi açıdan topluma yakınlık, yerel yönetim birimi olmak için yeterli değildir. Zira merkezi idarenin taşra örgütlenmesi de hizmetlerden yararlananlara en yakın yönetsel birimlerde konumlanır. Yerel yöneticilerin özgürlüğü ve özerkliği yerel toplumun çizdiği sınırlar dâhilindedir. Ancak, siyasal aktörler seçim dönemlerinde verdikleri sözleri tutmadıklarında veyahut belli aralıklarla görüşlerine başvurulması esnasında dile getirilen kanaatleri yeterince dikkate alınmadıklarında bir dahaki seçime kadar yapılacak pek fazla bir işlem bulunmamaktadır. Polonya gibi bazı ülkelerde geri-çağırma (*recall*) yani süresi bitmeden görevden almanın önünde bir engel olmasa da (Kutlu & Usta, 2013: 522-523) genel uygulama seçim döneminde verilen sürenin sonuna kadar görev yapma yönündedir.

Beşinci temel değer olan esneklik de bir önceki ilke ile ilintilidir. Görevin layıkıyla yerine getirilebilmesinin ön şartı, karar alıcılara ve uygulayıcılara tanınması gereken tercih yapabilme kapasitesidir. Günümüzün hızlı değişim ve dönüşüm çağında yerel seçimlerin tekrarlandığı dört-beş yıllık süreler hakikaten çok uzun dönemlerdir. Gelişen teknoloji ve imkânlarla rağmen, her kararın halka danışılması mümkün olmadığı gibi pratik de değildir. Yerel yöneticiler esneklik içinde hareket etmek, değişen şartlara çok hızlı uyum sağlayabilmek isterler.

Ayrıca, yerel toplum genellikle homojen gruplardan oluşmaz. Her şeyden önce cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim, sosyo-kültürel özellikler, siyasal tercihler ve ideolojik yaklaşım bakımından farklılık gösterirler. İlâveten, insanların tercihlerindeki değişime paralel farklılıkları iş yapma usul ve tekniklerinde de görmek mümkündür. Dolayısıyla, esneklik ilkesi yerel yönetimlerin temel bileşenleri arasında sayılmaktadır.

Sonuncu sırada zikredilebilecek olan ancak önem bakımından üst sıralarda olduğunda kuşku bulunmayan toplumsal değerlere duyarlılık değerinin artan önemi nedeniyle daha fazla gündeme geldiği ifade edilmelidir. Nasıl ‘Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz’ sa, yerel yönetimler de içinde hizmet yürüttükleri yönetsel ve siyasal kesimlere hizmet sunmak üzere kurgulanırlar. Toplumun değerleri, yerel yönetimlerin de değerleridir. Esasen toplumların ‘bileşik kaplar’ misali, bir idari birimindeki sorun ya da başarı, diğer toplumsal ya da ekonomik kesimlerde de sorun veya başarı olarak gerçekleşmekte, bir kurumdaki sorun diğer kurumda da aynı şekilde problem kategorisinde değerlendirilebilmektedir.

İçinden çıktığı toplumla ve diğer kurum ve kuruluşlarla bütünleşik olmak zorunda olması bu birimleri ön plana çıkarmaktadır. Ulusal sistemler tüm topluma yönelik hizmet sunarken, yerel idareler sadece belli bir toprak parçası üzerindeki yerel toplumu hedef alırlar. Yerel topluma hizmet onun temel değerlerini ve süreçlerini dikkate almayı gerektirir. Mikro düzeyde hizmet sunma esnasında yine mikro değerler dikkat çekecektir. Öte yandan, küreselleşme dalgasının tüm toplumları tektipleştirici etkisine rağmen, yerel halkın tercihlerindeki farklılaşmalar hala önemsenmektedir. Sonuçta oyu kullanan, demokratik tercihleri ortaya koyan yerel toplumdur.

Türkiye’de Yerel Yönetimler

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılının ikinci yarısında Fransa örneğinden tercüme yoluyla alınan Türk yerel yönetim sistemi (Ortaylı, 2008: 495-508) Cumhuriyet döneminde de süreklilik göstermiş, ana omurga ve temel ilkeler yapılan küçük değişikliklerle 2000’li yıllara kadar taşınmıştır. 1982 Anayasası’nın 127. maddesinde düzenlenen bu birimlere ilişkin Anayasa şu tespitleri yapmıştır:

“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir...

Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir...

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.”

Bütün bu özelliklerin farklı coğrafi alanlarda ve yine farklı bakış açılarıyla somutlaştığı başlıklar İl Özel İdaresi, Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve Köy kanunlarında detaylı düzenlemeler şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine bu birimleri ilgilendiren çeşitli konularda özel kanunlarla özel hükümler getirilmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve Türkiye’nin belli çekincelerle onaylamış olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ) iç hukuk açısından bağlayıcı hükümler ihtiva etmektedir. AYYÖŞ yerel yönetimler açısından uluslararası düzenlemeler içinde önemli bir yer tutmakta, yerel yönetim birimlerine sağlanan özerklik, özgürlük, etkinlik türü ilkelerin yanı sıra yerellik (*subsidiarity*) ilkesi yerel nitelikli mal ve hizmetlerin tüketicilerine en yakın yerdeki birimler ve görevlileri eliyle sunulmasını öngörmektedir (Kutlu & Kahraman, 2018: 126-128). Türkiye’de 2005 sonrasında seri halde çıkarılan metinler ve yapılan düzenlemeler bu ilkenin hayata geçirilmesi için çaba harcamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde edindiği tecrübeye 2002 yılı sonrasında AB ilişkilerinin alevlenmesi eklenince yerel yönetimler son yıllarda altın çağlarını yaşamışlardır (Kutlu, 2021). Bu birimler yönetsel sistemin ayrılmaz parçaları haline gelmiş, aktörler yerel yönetimlere karşı oldukça sıcak ve pozitif ilişkiler geliştirmişlerdir.

Türk yerel yönetimleri içinde belediyeler başat kurumlar haline gelmekle kalmamış, özellikle 2012 sonrası dönemde (6360 sayılı kanun çerçevesinde) İÖİ ve Köy yönetimlerinin azalan sayıları ve tercih edilirliklerindeki erozyon dikkat çeken gelişmeler olmuştur. Anayasa’nın büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebileceği yönündeki hükmüne istinaden 1984 yılında kurulan Büyükşehir belediyelerinin 2014 sonrası dönemde birincil kurumlar haline

gelmesiyle Büyükşehir uygulaması ilin coğrafi sınırlarını kapsamaya başlamış, bütüncül biçimde tanımlanmış, böylece büyükşehirlerde lağvedilen İÖİ, belde belediyesi ve köy yönetimi uygulamaları diğer illerde varlıklarını sürdürmeye devam ettirmektedir. Ancak gerek azalan önemleri gerekse bu birimlerde bile belediyelerin en etkin yerinden yönetim kuruluşları olmaları gibi nedenlerden dolayı, İÖİ ve köy yönetimleri değerlendirme konusu yapılmayacak, belediyeler analiz edilecektir. Zira ülke nüfusunun % 93'ünün il ve ilçe merkezlerinde yaşaması (TÜİK, 2021) nedeniyle belediyelerin oldukça önemli birimler olduğu değerlendirildiğinde, büyükşehirler fiiliyatta yerel yönetim uygulamalarının aslan payını almakta olduğu görülmektedir (Kutlu, 2021).

Ayrıca, yeni belediye kanunu döneminde yerel yönetimlerin mahalli müşterek nitelikli mal ve hizmetlerin sunulması anlamında oldukça geniş bir alanda sorumluluklar verilmiştir. Bir liste halinde sunulan görevlerin yerine getirilmesinde belirleyici unsur mali imkânlardır. Yerel nitelikli neredeyse tüm kamu politikası başlıklarına dair görev verilmiş olan birimlerin hizmet sunum şartları oldukça esnek biçimde düzenlenmiştir. 5393 sayılı kanunun 14. maddesinde kayıt altına alınan görev ve sorumluluklarla, 15. maddesinde hüküm altına alınan yetkileri ve imtiyazları başlıklı hükümler oldukça nettir. Burada ifade edilen “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur.” ifadesi açıkça yerellik ilkesine işaret etmektedir.

Sorumluluk alanı itibarıyla, 14. madde (a) bendinde sıralanan hizmetlere dair yetki ve imtiyazlar takip eden maddede düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere tüm yerel yönetim birimlerinde mahalli, müşterek nitelikli neredeyse tüm alanlarda asli aktör belediyedir. Hizmet alanı altyapıdan, kamu politikası başlıkları olan çevre, doğal kaynaklar, enerji, eğitim, sağlık, estetik, kültür, sanat, sosyal hayat, toplu taşıma, katı atık toplama, imar, yatırım, düzen, kalkınma gibi başlıklara uzanan bir yelpaze çizilmiştir. Görevlerini yürütürken edinmiş oldukları tüzel kişilik, özerklik türünden koruma mekanizmaları bu birimlerin sorumluluklarını layikiyle yürütmesini kolaylaştırıcı etkenlerdir. Özet olarak; Türk yerel yönetim sistemi içinde en önemli birimler olan belediyeler aslında diğer demokratik sistemlerdeki görev, yetki ve sorumluluklarına benzer mükellefiyetler üstlenmiş, bu görevlerini yürütebilmek adına gerek anayasal koruma mekanizmalarından gerekse mali desteklerden makul seviyelerde paylar almışlardır. Bugün belediyelerin mevzuatla sağlanmış haklarının uygun finansal kaynaklarla desteklenmiş olması önemsenmelidir. Ayrıca, yine anayasada öngörülen koruma mekanizmaları arasında sayılabilecek olan mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmaları ve kaybetmelerine dair getirilen koruyucu süreçler görevini yerine getirmesi esnasında bu birimleri destekleyici güvencelerdir.

Döngüsel Ekonomi ve Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler görevlerini yerine getirebilmeleri için kendilerine sağlanan ayrıcalıklara ve imtiyazlara sahiptirler. Kanunda sıralanan görevler ve yine başkaca kanunlarla yerel yönetimlere verilen sorumlulukların icrası mutlaka

birtakım güçlü destek kalemlerini gerektirir (Yücel, 2015: 309-311). Bu kalemlerin başında yer alan ekonomi ve kaynak yönetimi ister döngüsel isterse doğrusal bir mantıkla ele alınsın fark etmez. Sonuçta bir kaynak kullanımı ve farklı alternatifler arasından ekonomik nitelikli karar verme sorumluluğu mevzubahistir. O nedenle yerel yönetimlerin döngüsel ekonomi bağlamında sahip oldukları avantajlarla süreç yönetimi açısından üstünlükleri ele alınmalıdır.

Tanım itibariyle döngüsel ekonomi kaynak kullanımı esnasında sürekli kullanım, çevreyle barış, doğaya karşı bir sorumluluktur. Bu nedenle tek kullanımdan, geri dönüşüme oradan da sürekli kullanıma taşınan tüketim sürecinin yönetilmesi ve yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Yukarıda ele alınan yerel yönetim özellikleri ve değerlerinin döngüsel ekonomi açısından hangi boyutları taşıyabileceğinin analizi gerekmektedir (European Parliament, 2021). Bundan dolayı, yerel yönetimlerin ayırt edici özellikleri üzerinden değerlendirme yapmak makul ve mantıklı görünmektedir. Toplumsal hayatta görev ve sorumluluk üstlenen merkezi idarenin son kırk yıllık dönemde iyice belirginleşen, mal ve hizmetlerden ziyade genel düzenleme fonksiyonlarına kayan değişimi ve dönüşümünün yerel yönetimler açısından toplumun gündemine daha fazla hâkim olan bir yapıya bürünmesi özellikle bahsedilmesi gereken bir noktadır. Günümüzde toplumunun ve bireylerinin yerel yönetimlere daha bağımlı hale gelmesi bu birimlere olan ihtiyacı ve bakış açısını etkilemektedir.

Merkezi idareye verilen sorumluluklar mutlaka önemlidir; dikkate değer analizlere konu edilebilirler. Ancak, özellikle döngüsel ekonomi söz konusu olduğunda yerel yönetimlere itina göstermek gerekir. Bu, yerel yönetimlerin birtakım özelliklerinin öne çıkarılmasını zorunlu kılar: İsrafın önlenmesi, sınırlı kaynakların en iyi neticeyi üretecek biçimde kullanılması gereği, kaynaklar ve tüketicilere yakınlık, bireylere yakınlığı nedeniyle ilişkilerin türü, çevre konusunda kendilerine yüklenen sorumluluklar, özel sektör ve sivil topluma örnek olabilme kabiliyeti, döngüsel ekonomi için gerekli enstrümanlara sahip olması vd.

Görüldüğü gibi döngüsel ekonomi konusunda önemli ve vazgeçilemez bir aktör olma potansiyeli bu birimleri öne çıkaran belki de en önemli üstünlüktür. Özü itibarıyla döngüsel ekonomi için en doğru kademe olduğu iddia edilebilecek olan yerel yönetim birimlerinin kamu yararının somutlaştığı bir aşamada yer aldığı görülür. Bir başka ifadeyle toplumsal hayatı derinden ve doğrudan etkileyebilmesi, sunmuş olduğu hizmetlerin neticelerini ve etkilerini takip edebilme yeteneği döngüsel ekonomi bağlamında en önemli tespitlerdir.

Yerel yönetimlerin kontrol ettiği ekonomik büyüklük değişik toplumlarda farklılıklar gösterir. Örneğin, İskandinav ülkelerinde yerel yönetimlerin doğrudan ya da dolaylı biçimde kontrol ettikleri kaynakların GSYİH içinde çok ciddi bir yüzde tuttuğu bilinmektedir. Ancak, mesele sadece bir oran ve ekonomik büyüklükten öte bir karar verme aşamasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, konu toplumda meydana getirilecek etki ile alakalıdır. Döngüsel ekonomi sadece bir grup aktörün çabasına bağlı kalamayacak kadar karmaşıklık ve

hacimdedir. Toplumsal kurumların birbirleri ile ilişki ve etkileri vurgulanmış, bir toplumsal kesimdeki değişim, dönüşüm ve niteliğin diğerlerinde de mutlaka ortaya çıkacağı ifade edilmişti.

Yerel yönetimler aslında bu başlık açısından oldukça olumlu bir yer tutabilirler. Döngüsel ekonomi öncelikle bir davranış biçimi olduğu için insanların ve kurumların hareket tarzlarını etkileyebilecek olan bir bakış açısı geliştirilmelidir. Aşağıdan yukarı, tabandan tavana (*grassroots*) yaklaşımı ile uygulanması halinde etkili olacağı ve davranış kalıbı haline geleceği aşikârdır. Aslında yerel yönetimlerin varlık sebebi tam da budur: Toplumsal hareketliliği sağlamak, merkezi idareyi ve birimlerini toplumla kaynaştırmak. Bu anlamda yerel demokrasinin önemli araçlarından biri olan birimler demokrasinin tecrübe edildiği kurumlar olarak göze çarpmaktadırlar (Kutlu, 2018). Belediye meclisi, encümen ve başkan, yani belediye tüzel kişiliğinin organları doğrudan ve dolaylı biçimde hem vatandaşla hem de merkezi idare ile temsilcileri arasında bulunmakta bütün bu aktörlerle etkileşim halinde işlev yürütmektedirler. Dolayısıyla, yerel yönetimlerin topluma yakınlığı, aynı zamanda devlete mesafesi iletişim ve etkileşimi sağlama noktasında en avantajlı konum anlamına gelmektedir.

Farklı siyasal partilerde rol üstlenen kişilerin parti içi demokrasi mekanizma ve süreçlerini kullanarak aday olabildikleri, akabinde genel oy ilkesi çerçevesinde seçilerek sorumluluk üstlenebildikleri bir mevki olan belediye meclis üyeliği zorunlu olarak toplumla iç içe olmayı gerektirir. Ayrıca, sürekli olarak toplumun gözü önünde bulunmaları nedeniyle kamuoyu denetimini derinden hissetmeleri bu kesimi bir taraftan etkili aktörler yaparken, diğer taraftan sorumluluk sahibi bireyler haline getirebilir. Belediye bütçesi içinde özgelir kaleminin nispeten düşük bir oran tutması, kaynak baskısı ve toplumsal talep dengesi içinde eldeki imkânların en etkili neticeyi verecek biçimde tasarlanmasını gerektirir. Döngüsel ekonomi eldeki kaynakların sürekli kullanımı anlamına gelmesi münasebetiyle öncelikle yerel yönetim karar organlarının işine yarar.

Öte yandan, yerel yönetimlere son yıllarda yüklenen yerel ekonomi ve kalkınmanın motoru olma, yatırım çekme, üretilen ürünlerin katma değerini artırma rolleri yine bu birimler üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Küreselleşme bölgelerin ve yerelin kendi aralarında mücadelesine dönüşmüş, ulusal sistem ve kaynakların yerine daha alt düzeylerde yer alan birimler ikame edilmiştir. Söz gelimi Türkiye’de yatırım yapmak isteyen bir otomobil firmasını çekebilmek için iller, belediyeler ve başlarında bulunan yöneticiler büyük mücadeleler vermekte, kendi coğrafyalarının kalkınması için her fırsatı değerlendirmek durumunda kalmaktadırlar. Bunun somut örneklerini her gün toplum tecrübe etmektedir. Döngüsel ekonomiyi benimsemiş bir yerel toplum, ekonomik anlamda aydınlanmış toplum demektir. Bu yaklaşıma değer verenler, yatırımcıyı da çekebilmektedirler. Uygun ekosisteme sahip şehirlerin sürekli yeni yatırımları çekebilmesi önemli bir tespittir. Bölgelerin çekim gücünü belirleyen, rekabet üstünlüklerini perçinleyen faktörler içinde belki tek sabit değişken hammadde kaynaklarına ve pazara olan uzaklıklarıdır. İnsan ve davranışlarını etkileyen diğer tüm etkenler hesaba katılmak durumundadır. Müteşebbis, emek ve insan

kaynağı ile teknolojinin döngüsel ekonomi mantığına sahip olması kayda değer bir değer eklemektedir.

Ayrıca, yine yerel yönetimler eliyle uygulamaya konulan çeşitli kurs, eğitim süreç ve mekanizmalarının döngüsel ekonomiyi harekete geçirmek için kullanılabilmesi de düşünülebilir. Meslek edindirme kurslarında bile bu alışkanlık kazandırılabilmesi gibi verilecek küçük desteklerle ve mikro kredilerle döngüsel ekonominin pratiğe dökülmesi sağlanabilir. Bunun ön şartları arasında sıralanabilecek etkenler arasında, yerel yönetimlerin konuya inanmaları önemli bir faktördür. Potansiyel açıdan tüm topluma ulaşma imkânı olan bu birimlerin bu perspektifle planlanması ve hizmet sunması sağlanabilir. Söz gelimi Konya BŞB Meslek Edindirme Kursu KOMEK 2021 yılı yaz döneminde bir milyon öğrenciye 'online ve offline' yaz okulu planlaması yapmıştır (BGRT, 2021). Ayrıca, 2004 yılından beri 386 farklı alanda kurs açtığı beyan edilmektedir (KOMEK, 2021). Aynı durumun diğer belediyelerde de bulunduğu tahmin edilebilir. Böylece bu birimler bile döngüsel ekonomi yaklaşımının kazandırılması için tek başına bir araç olabilirler.

Belediye görevleri içinde sayılan katı ve sıvı atık toplama ve bertaraf etme görevi pekâlâ döngüsel ekonominin bir aracı haline getirilebilir. Geri kazanım ötesi bir yaklaşım olan döngüsel ekonomi belediyeler gibi kurumlarda hakikaten bir öncelik unsuru olabilirler. Kanun bu birimlere yenilebilir kaynaklar konusunda da sorumluluklar getirmektedir. Katı ve sıvı atıkların tekrar tekrar ekonomiye/toplumla kazandırılması, esasen üç temel yöntem olan kullanımın azaltılması (*reduce*), yeniden kullanım (*re-use*) ve geri dönüşümde (*recycle*) atılabilecek atıkların bulunduğu bilinmektedir. Su gibi kıt bir kaynağın, örneğin, bütün bu üç süreç açısından değerlendirilmesiyle büyük bir tasarruf sağlanış olacaktır.

Kent konseyleri, Belediye Kanunu 76. maddesi ile getirilmiş yeni bir düzenlemedir. Belediye organlarına istisari mahiyette fikir üretmek, alternatifler geliştirmek ve toplum ile belediyeyi aynı zeminde iş yapabilir hale getirmek üzere düşünülmüş bir yapılandırma. Başarılı biçimde oluşturulmuş olan kent konseylerinin ciddi bir boşluğu doldurduğu görülmektedir. Bu yapı içinde yer alması beklenen yerel halkın ve temsilcilerinin ekonomik alışkanlıklarının değiştirilmesi, yönetim birimlerinin bu yaklaşım doğrultusunda görev yürütmesi istenen bir durumdur. Zira döngüsel ekonominin işlevleri arasında sıralanan atık ve kirlilikle mücadele, geri dönüşüm, yeniden kullanım, paylaşma, kaynak kullanımında tasarruf, ikame etme ve çevreye duyarlı üretim ve tüketim boyutlarının tamamının gerçekleşmesi mümkün olabilmektedir. Farklı toplumsal, ekonomik ve kültürel grupların kafa kafaya vermek suretiyle topluma hizmet uygulamaları içinde yer almaları ve bu faaliyetlerinin yasal mevzuattaki hükümler çerçevesinde yapılması Belediye kanunu ile ilk kez getirilmiş bir düzenlemedir. Yasal altyapısı hazırlanmış olan birlikte çalışma kültürü doğal olarak çevre ve insan ihtiyaçlarıyla gelişip, çatışmayan bir düzlemde kurgulanabilmektedir. Potansiyel olarak avantaj sunan bu yapılandırmanın artan oranda asli işlevlerine uygun bir görüntüye büründüğü ifade edilebilir.

Yeni bir hukuksal metin olarak Hemşehri hukuku düzenlemesi de ayrıca zikredilmelidir. Belediye Kanunu 13. maddesi belde ahalisini hemşehri olarak tanımlamaktadır. Kısacası, eski anlayışın aksine beldenin nüfus küttüğüne kayıtlı olmayan insanlar o beldenin hemşehrisi kabul edilmektedirler. Haliyle tanım genişletilmekte, o belde sınırları içinde yaşayan kişileri sürece dâhil etmektedir. Belediye hemşehrilere yönelik çeşitli hizmetleri sunmakla görevli sayılmaktadır.

Ayrıca yine Kanunu 77. maddesiyle tanımlanan ‘belediye hizmetlerinin sunumuna gönüllü katılım’ adlı uygulama ile belde halkının belediye faaliyetlerine katılımına dair hukuksal altyapı tamamlanmış olmaktadır. Belde ahali, sivil toplumu, özel sektörü ve bireyleriyle beraber yerel kamusal hizmetlerin üretilmesinde yer alabilmektedirler. Birlikte hareket eden ve beraber iş yapma kültürüne sahip olan birimlerin ve kurumların birbirlerinden öğrenmeleri beklenen bir durumdur. Öğrenme sürecinde ekonomik tercihlerin ve taleplerin dikkate alınması yine olağan bir yaklaşımdır.

OECD (2016: 19-21) tarafından yapılan bir araştırmada, 2013 yılı itibarıyla araştırma evreni içinde yer alan 95 ülke içinde yerel yönetim harcamalarının GSYİH içinde % 9, kamu harcamaları içinde ise % 23.9 ağırlıkta olduğu hesaplanmıştır (OECD, 2016: 19-22). Bu oran federal sistemlerde sırasıyla % 18.1 ve % 47.6 iken, üniter devletlerde % 7.2 ve % 19.1’dir. Görüldüğü gibi federal devletlerde yerel yönetimlerin harcama oranları daha yüksek, üniter devletlerde ise daha düşüktür.

Analiz konusu yapılan 95 ülke içinde üçü özellikle yüksek oranlarıyla göze çarpmaktadır. Bunlardan üniter iki devlet olan Çin ve Norveç ile federal bir devlet olan Kanada gelmektedir. Çin’de yerel yönetimler toplam kamusal harcamaların % 85’ini kontrol etmektedirler (OECD: 19). Bu oran içinde sosyal güvenlik harcamaları da bulunmaktadır. Ancak, Çin yerel yönetimlerine devredilen yetki esasen merkezi idarenin kontrol alanındayken bu birimlere aktarılmasından olmasından dolayı yanıltıcı bir görüntüden bahsedilebilir.

İkinci grup ülkeler yerel harcamaların, kamu harcamalarına oranının % 35 ve üzerinde olduğu devletlerdir. Bunlar genellikle federal sistemlerdir. Bu ülkeler arasında federal yapıda olan Arjantin, Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Hindistan ile üniter devlet yapılanması bulunan Güney Kore, Finlandiya, Vietnam, Japonya ve İsveç zikredilebilir. Üçüncü grupta yer alanlar ise genellikle Avrupa kıtasında yer alan İngiltere, Fransa ve Polonya gibi üniter devletler ile iki Latin Amerika (Kolombiya ve Peru) ve üç Asya ülkesi (Endonezya, Filipinler ve Moğolistan), iki Avrasya ülkesi (Kazakistan ve Moldova) ve bir Afrika ülkesi (Gana) yer almaktadır. Son grupta yer alan ülkeler ise kamu harcamalarının % 20’nin ve GSYİH’nın % 8 ve altında yer alan ülkelerdir. Bunlar içinde sadece Malezya federal, diğer ülkeler üniter devlet sistemine sahiptir. Afrika ülkelerinin % 85’i ile pek çok OECD ülkesi üniter yapıdadır; Şili, Yunanistan, Türkiye, Macaristan, İrlanda, İsrail, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, Slovakya ve Slovenya bu kategoride yer alırlar (OECD: 20).

Görüldüğü gibi tükeler kamu harcamaları ve GSYİH'ya oranları bakımından yerel yönetim harcamaları bağlamında büyük farklılıklar göstermektedirler. Bunlar arasında Türkiye en düşük oran grubu içinde yer almakla birlikte, yerel yönetimlerin her geçen gün ağırlık ve önemleri artmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi yerel yönetimlerin sadece maddi ekonomik göstergeler bakımından değil, aynı zamanda maddi olmayan göstergeler bağlamında da etki artışı içinde oldukları ifade edilebilir. Yapısal bakımdan üniter devlet yapılanmasına sahip olması rağmen Türk yerel yönetimlerinin artmakta olan önemi ve yönetsel sistem içinde kendilerine yönelen pozitif bakış açısı bu birimlerin işlerini kolaylaştırmaktadır. İlaveten, devletlerin üniter ya da birleşik yapıda olmaları kendilerine devredilen yetki ve sorumluluklarla kapsamlarını etkilemektedir. Doğal olarak federal devletlerde oranların fazla olması, üniter devletlerde de ise düşüklük gerçekleşmesi gayet doğal karşılanmaktadır (OECD: 21).

Ayrıca, yerel yönetimlerin başta yerel ekonomi alanında ve üzerinde olmak şartıyla yol gösterici, rol model oluşturuca yönünü de dikkate almak gerekmektedir. Gösterge niteliğinde harcama yapımaları, yine gösterge türünden ekonomik tercihleri yansıtmaları nedeniyle yerel yönetimlerin kontrol ettikleri ekonomik kaynaklardan ziyade iş yapma tarzları ile ekonomiye bakış açıları dikkat çekmektedir. Yukarıda vurgulanmış olan, yerel yönetimlerin bireye ve topluma olan yakınlıkları bu birimleri etkili aktörler yapmıştır. Esasen küçük olmak, yol gösterici olmak ve toplumda öncelik değişikliği sağlamak için muhtemelen daha önemli bir özelliktir. Zira büyük olduğu zaman yaptıkları ve yaparken dikkate aldığı öncelikleri değil, sadece yaptıklarının sonuçları dikkate alınır. Oysa yerel yönetimler oran olarak küçük, ancak nominal olarak büyük rakamlara hükmettikleri durumlarda etkileri daha net biçimde gerçekleşebilir.

Döngüsel Ekonominin Yerel Yönetimlerdeki Geleceği

Döngüsel ekonomi insanlık tarihindeki bir aşamayı ifade eder. Toplumlar klasik üretim-tüketim alışkanlıklarından geri dönüşüm yaklaşımına oradan da döngüsel ekonomi bakış açısına doğru seyahat etmişlerdir. Bu dönüşüm ve değişimde özellikle sınırları net biçimde tanımlanmayan ihtiyaç tanımlama ve yanılısalarının etkisi olmuştur. Ayrıca, tüketim çılgınlığı insanlık için bir motivasyon kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Üreten, tüketen ve ekonomik faaliyette bulunan birey fiziki ve sosyolojik çevresi ile ilişkilerinde kendisini merkeze oturtmuştur. Sadece tüketme saiki ile hareket etmiş olması nedeniyle çevresi ile barışık olmayan bir görüntü sergilemiştir.

Ancak, son dönemlerde bu yaklaşımın sürdürülemez olduğunun doğal afetler, tabii kaynakların geri dönülemez biçimde tüketilip, yok edilmesi, değersizleşen kaynaklar ve tatmin edilemeyen talepler nedeniyle sorgulanır hale geldiği görülmüştür. Başlangıçta felsefi ve sosyolojik bir öngörüyle eleştirilen ilişkiler ve yaklaşımların yerini sürdürülebilir modellerin doldurmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir şehir

kavramları ikame edilmiştir.^{1*} Sürdürülebilirlik çevreye duyarlı üretim ve tüketimi temsil ettiği gibi, sosyal boyutu dikkate alan sürdürülebilir şehir kavramına taşınmıştır. Görüldüğü gibi insanlığı saran ve sarsan krizler, Covid-19 pandemisinde olduğu gibi, insanı, şehirleri ve yönetimleri döngüsel ekonomi modeline taşımıştır (Çetin & Yılmaz: 2021: 227-228).

Önümüzdeki dönemde bu yaklaşımın daha fazla gündeme geleceğini tahmin etmek zor olmasa gerektir. Uluslararası kuruluşların bilgilendirmesi, ulusal sistemlerin kaygıları ile yerel kurumların üzerlerinde hissettikleri kaygıların sürmesi beklenmektedir. Nasıl GDO'lu ürünlere yönelik bir kaygı oluşmakta ise, kaynakları sürekli olarak tüketen insanlığın yeni bir modele geçmesi için yeterli motivasyon kaynağı mevcuttur.

Artık denizin bittiğinin, sınırsız olduğu fikriyle hareket edilen kaynakların oldukça sınırlı olduklarının ve yeniden üretilmediğinin tespiti yapılmakta, insanlık büyük bir çıkmaza itilmektedir. Mikro düzeyde doğrudan insanı ve yakın çevresini etkileyici kararlar alan birimler olan yerel yönetimlerin sürece dâhil edilmesi gerektiği ulusal hükümetlerce de kabul edilebilir olmaktadır. Trend yerel idari birimlerin doğrudan biçimde sürece çekilmesi yönündedir. Sadece artan ekonomik büyüklükleri değil, değişen yaklaşımları da dikkat çeken yerel otoritelerin sürdürülebilir şehir veya döngüsel ekonomi başlıkları altında yeni kararlar alma ve uygulama durumuna geldiği görülmektedir.

Sonuç

Döngüsel ekonomi, ekonomik kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak üzere kaynakların kullanım yol ve yöntemlerinin yeniden tanımlanarak, değiştirilmesini gerektirmektedir. Doğrudan bireyi ve içinde yer aldığı sosyal, ekonomik ve kültürel gruplarla ortamı hedef alması nedeniyle yaklaşımın popülaritesinin her geçen gün artmakta olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası örgütler başta olmak üzere döngüsel ekonomiye yönelik literatürün zenginleştiği, her geçen gün çabaların yoğunlaştığı tespit edilmektedir.

Yerel yönetimler döngüsel ekonomiye birinci derecede uyumlu olabilecek birimler olduğu kabul edilir. Temel bileşenler ve temsil ettikleri değerler bakımından bu yaklaşımın teşvik edici boyutlarının bulunduğu açıkça ifade edilebilir. İlaveten, döngüsel ekonomi modelinin gelişmesi için gerekli her türlü imkân, ihtimal ve mantık yerel yönetimlerde yeterince mevcuttur. Demokratiklik, temsil yeteneği, sunulan yerel nitelikli mal ve hizmetlerin temel özellikleri bu birimleri ciddi derecede etkilemektedir. Para basma ve kaynak üretme yetenekleri bulunmayan, ancak sınırlı kaynaklarıyla sınırsız denebilecek sorumlulukları yerine getirmeye çalışan yerel nitelikli birimler ellerindeki imkânları en iyi etkiyi doğuracak biçimde kullanmak isterler. O nedenle yerel yönetimlerin ellerinde tuttıkları kaynakları ve mekanizmaları döngüsel ekonomi için kullanmaları gerektiği kabul edilmektedir.

¹ * Detaylı bilgilendirme ve analiz için bkz. Mahendra A. et. al.(2021). World Resources Report, *Seven Transformations for More Equitable and Sustainable Cities*, <https://files.wri.org/d8/s3fs-public/2021-10/transformations-equitable-sustainable-cities.pdf?VersionId=eDW1GgIXYhwUmdNhuUMul9LaMsns3MRX>, (08.12.2021).

Son yıllarda artan önem ve etkisi döngüsel ekonomiyi kolaylaştırıcı ortamı hazırlamaktadır. Çevresi ile barışık olmayan, özellikle de gelecek kuşaklara ait hakların bugünden feda edilmesi mantığına dayanan yok edici birey ve sistemin sürdürülebilirliği olmadığı gibi toplumsal menfaatlere uyumlu da değildir. İnsanlık kendisi ve çevresi ile uyumlu yaşamının yollarını aramaktadır. Bu anlamda daha az kaynak kullanımı, tasarruf, tüketim çılgınlığının önlenmesi gibi anlamlar da içerir. Döngüsel ekonominin sunduğu imkânların cazip olduğu aşikârdır. Ancak davranış kontrolü için yerel yönetimlerin kullanılması yoluyla değişim fikri gerçekçi bir karşılık bulabilir.

Döngüsel ekonominin kayda değer bir davranış değişikliği gerektirdiği gerçeğinden hareketle yerel anlamda topluma en yakın birimler olan yerel yönetimlerin sürece dâhil edilmesi bir zorunluluk olarak belirmektedir. Kendiliğinden gerçekleşmesi beklenmeyen, mutlaka amaçlı eylemlerin belli bir strateji çerçevesinde uygulanmasıyla netice alınması umulan bu bakış açısının farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi için yeterli altyapının bulunduğu tespit edilmektedir.

Kaynakça

- BGRT, (2021). *Konya BŞB Yaz Kursları*, <http://bgrt.com.tr/haber-genc-komek-te-yaz-okulu-heyecani-basliyor-17434.html> (02.12.2021).
- Çetin, M. & Yılmaz, G. (2021). Pandemilerin Sürekliliği Tehlikesine Karşı Döngüsel Ekonomi İhtiyacı, *İktisat Politikaları Araştırmaları Dergisi*, C. 8/2, ss. 225-255. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1846477> (07.12.2021).
- Çoban, G. S. (2021). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizil Yetenekler, *European Journal of Educational & Social Science*, C. 6/1, ss. 111-118.
- EC, (2020). *Leading the Way to a Global Circular Economy*, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/31079d7c-3a96-11eb-b27b-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search> (07.12.2021)
- Erbaş, S. & Kutlu, Ö. (2020). Türk Kamu Yönetiminde Bireysel Performans Değerlemesi ve Ülke Örnekleri, *Sayıştay Dergisi*, C. 31/119. ss. 69-97.
- EU, (2020). *A New Circular Economy Action Plan For a Cleaner and More Competitive Europe*, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9903b325-6388-11ea-b735-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF, (06.12.2021)
- European Parliament, (2021). *Circular Economy Research Paper*, <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/circulareconomy/public/index.html>, (07.12.2021).
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge. 2. Baskı.
- KOMEK, (2021). *Meslek Edindirme Kurs Branşları*, <https://www.komek.org.tr/alanbrans.php> (06.12.2021).
- Kutlu, Ö. (2007). Democracy Versus Efficiency in Local Governments, *Paper Presented at Annual EGPA Conference*, Madrid. file:///C:/Users/%C3%96nder%20Kutlu/Downloads/Democracy_Versus_Efficiency_in_Local_Gov.pdf (07.12.2021)
- Kutlu, Ö. (2013). Yerel Yönetimlerde Kurumsal Kapasite Geliştirme Çalışmaları, (Ed. E. G. İsbir), *Kamu Yönetiminde Değişim ve Güncel Sorunlar*, Ankara: TODAİE, ss. 459-487.

- Kutlu, Ö. (2013). Polonya’da Yerel Yönetimler, (M. Okcu & H. Özgür), *Dünya’da Yerel Yönetimler*, Ankara: Seçkin. ss. 507-543.
- Kutlu, Ö. (2019). Demokrasi ve Doğrudan Vatandaş Katılımı, (Ed. B. U. Kocaoğlu), *Kamu Yönetiminde Doğrudan Vatandaş Katılımı*, Ankara: İmaj. ss. 1-29.
- Kutlu, Ö. (2021). *Scale And Democracy in Turkish Local Governments: The Case of Amalgamation Initiative in Konya Province*. (Yayımlanma sürecindeki makale)
- Kutlu, Ö. & Kahraman, S. (2018). Yerel Yönetim Değerleri, (Eds.M. Şeker vd.) *Kurumlarda Değerler*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, ss. 119-150.
- Kutlu, Ö. & Kahraman, S. (2020). Avrupa Konseyi’nin Türk Kamu Yönetimi Reformu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,
- Mahendra A. et. al. (2021). Seven Transformations for More Equitable and Sustainable Cities, *World Resources Report*, <https://files.wri.org/d8/s3fs-public/2021-10/transformations-equitable-sustainable-cities.pdf?VersionId=eDW1GgIXYhwUmdNluUMul9LuMsns3MRX>, (08.12.2021).
- OECD, (2016). *Subnational Governments Around the World: Structure and Finance*, <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/Subnational-Governments-Around-the-World-%20Part-I.pdf> (03.11.2021)
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı.
- Stanyer, J. (1976). *Understanding Local Government*, Oxford: Martin Robertson.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları – 2020 Yılı*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> (07.12.2021).
- Yücel, F. (2015). Kent Ekonomisi ve Kalkınma Yolunda Yerel Yönetimlerin Ekonomi Politikaları, (Ed. M. Özel). *Yerel Yönetimlerde Yerel Kamu Politikası Yaklaşımları*, Konya: Çizgi. ss. 287-314.

Prof. Dr. ÖNDER KUTLU | Necmettin Erbakan Üniversitesi | okutlu[at]konya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7533-9960

Prof. Dr. Önder Kutlu, Ankara'da doğdu (1967). Lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi, SBF, Kamu Yönetimi Bölümünde (1990); Yüksek Lisans (1996) ve Doktora (2001) çalışmalarını, YÖK yurtdışı bursu ile, University of Exeter – Department of Politics'te tamamladı. Exeter Üniversitesinde iki yıl öğretim üyeliği ve Devon County Council adına altı ay öğretmenlik yaptı. Niğde (2002) ve Selçuk Üniversitelerinde (2002 - 2015) öğretim üyeliği yaptı. 2005 yılında Doçent, 2011 yılında Profesör oldu. Selçuk Üniversitesinde Bölüm başkanlığı, Rektör danışmanlığı ve Dış İlişkiler ve Erasmus Koordinatörlüğü gibi görevler yürüttü. Ayrıca, Üniversitenin kurul ve komisyonlarında görevler aldı. 2015 yılından itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesinde görev yapmaktadır. Burada Rektör Yardımcılığı ve Dekanlık (Hukuk ve SBF) yaptı. YÖK, ÜAK ve YÖKAK bünyesindeki kurul, komisyon ve çalışmalarda akademik ve idari görevler üstlenip, Bakanlık, yerel yönetimler (Büyükşehir, İlçe belediyeleri; İl Özel İdaresi) ve meslek kuruluşlarında (Sanayi ve Ziraat) danışmanlıklar ifa etti. Bologna Ulusal Takımı'nda (2008-2009) yer aldı. Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi ve Temel Alan Yeterlilikleri Hazırlama Komisyonunda katkı sağladı (2009-2010). İl İstihdam Yürütme Kurulu Başkanlığı ve Sosyal Diyalog Komite üyelikleri yaptı. AB ve BM projeleri yanında ulusal destekli (Başbakanlık, Bakanlık, valilik, yerel yönetim, meslek kuruluşu, kalkınma ajansı, üniversite) pek çok projede yürütücü, koordinatör ve danışmanlık görevlerinde bulundu. Sivil Toplum alanında hem akademisyen hem de aktivist olarak çalışmalar yapmaktadır. 200 civarında STK'nın çatı örgütlenmesi olan Konya STK Platformu Başkanlık görevini yürütmektedir. Çalışma alanlarından bazıları kamu politikası, reform, politika transferi, yerel yönetimler, kurumsal kapasite ve sivil toplumdur. Alana dair yedi adet kitabı bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Prof. Dr. ÖNDER KUTLU | Necmettin Erbakan University | okutlu[at]konya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7533-9960

Prof. Dr. Önder Kutlu was born in Ankara (1967). Obtained his BA degree at Ankara University, FPS, Public Administration Department (1990), MA and PhD degrees (with the financial support of the HEC) at Exeter University, Department of Politics in 1996 and 2001 respectively. Worked two years as tutor at Exeter University and six months as EAL Teacher at Devon County Council in the UK; lecturer at Niğde (2002) and Selçuk Universities (2002-2015) before attending Necmettin Erbakan University in 2015. Acquired academic titles: Associate Professorship (2005) and Professorship (2011). Served at several administrative and academic posts as head of department, adviser to rector, Erasmus and external relations coordinators, and members of countless commissions and councils at Selçuk University. Was appointed as Vice-rector and dean (Law and Political Science Faculties) at Necmettin Erbakan. Accumulated experience in various administrative and academic positions at the HEC, IUB and HEQC. Has performed advising responsibilities at ministries, local governments (metropolitan & district municipalities, Provincial Special Administration) as well as professional associations (Chamber of Industry and Agriculture). Was a member of National Bologna Team (2008-2009). Took part in the preparation of Turkish Higher Education Qualifications Framework and Basic Area Competencies (2009-2010). Chaired Provincial Employment Board and became a member of Social Dialogue Committee. Project experiences include EU and UN supported programs and nationally funded projects (i.e. Prime ministry, ministry, governorship, local government, professional association, development agency and university) as project director, coordinator and adviser. An activist and scholar in civil society as well as being the president of Konya NGO Platform, comprising 200 associations, waqfs and trade unions. His academic interests are public policy, reform, policy transfer, local governments, institutional capacity and civil society. Has written seven books and numerous articles in the field. Married and has four children.